

Kako smo raziskovali družbena omrežja

How We Studied Social Media

Tina Mlakar

Izvleček

Družbena omrežja so postala sestavni del življenja mladih, saj jih uporabljajo vsakodnevno za komunikacijo, pridobivanje informacij, obvestil in pregledovanje novic. Uporaba družbenih omrežij vpliva na kognitivni razvoj tudi na nezavedni ravni. Pri dnevih dejavnosti smo se z dijaki poglobili v uporabo družbenih omrežij in iskali razlike ter podobnosti pri uporabi aplikacij. Knjižničarka je zagotovila dostop za ogled dokumentarnega filma o družbenih omrežjih, na podlagi katerega smo nato nadaljevali z delavnicami. Ne moremo vseh družabnih omrežij označiti za slaba, bolj pomembno je, da prepoznamo lastne vzorce vedenja, koristi in negativne vplive. Tako se naučimo varno krmariti v poplavi ponudbe aplikacij ter prihajajočih obvestil in sporočil, ki kličejo po naši pozornosti. Ugotovili smo, da smo si dostikrat veliko bolj podobni, kot morda mislimo, in v občutenjih nismo sami. Prav tako smo ugotovili, da je treba najti zdravo mero uporabe socialnih medijev in omejiti čas uporabe, preverjati informacije prek različnih virov ter zagotoviti, da imamo v življenju večji del pravih stikov z ljudmi in ne prek zaslonov.

Ključne besede: družbena omrežja, delavnice, digitalna pismenost, informacijska pismenost, dokumentarni film

UDK 004.774.1

Abstract

Social media have become an integral part of young people's lives – they are using them in their everyday communication, when searching for information, receiving notifications and following news. The use of social media affects cognitive development also on an unconscious level. In Activity Days, we looked closer at the use of social media, searching for the differences and similarities in using the applications. The librarian gave us access to watch a documentary about social media, based on which we then continued with the workshops. Not all social media can be seen as bad; it is more important to recognize our own patterns of behaviour, benefits and negative impacts. In this way, we learn to navigate safely through the plethora of applications, messages and notifications calling for our attention. We found that we are often much more similar than we may think and that we are not alone in the way we feel. We also discovered that a healthy dose of social media needs to be found by limiting their use, checking the accuracy of information through different sources and ensuring that the majority of our interactions with people is in real life, not via screens.

Keywords: social media, workshops, digital literacy, information literacy, documentary film

Uvod

V zadnjih letih je vzpon družabnih omrežij revolucioniral naš način komuniciranja in interakcije s svetom okoli nas in to se odraža tudi v vzgoji in izobraževanju. Ker so družbena omrežja vsesplošno prisotna v življenju mladih je zdaj že dobro znano, da tudi negativno vplivajo na razvoj kognitivnih sposobnosti mladih – pozornost, spominske procese, površinsko obdelovanje informacij in presojanje, zaviranje kritičnega mišljenja in zmanjšanje poglobljenega branja ter posledično sposobnosti reševanja problemov. Podrobnejši opis vpliva na kognicijo smo povzeli v prispevku za mednarodno konferenco (Mlakar, 2023) in si ga lahko preberete prek povezave v virih. V tem prispevku pa se osredotočamo na izvedene vsebine, ki se navezujejo na uporabo in razumevanje vpliva družbenih omrežij.

Ogled dokumentarnega filma

Z dijaki smo si v ogledali film *The Social Dilemma* (2020), ki je bil na priporočilnem seznamu pri projektu Rastem s knjigo v letu 2021/2022. Film je za izobraževalne ustanove brezplačno dostopen prek uradne spletne strani filma. Za predvajanje je treba šolo registrirati, dostop je omogočen takoj.

Dokumentarni film prikazuje intervjuje glavnih snovalcev socialnih platform, programerjev in psihologov. Vzporedno z intervjuji pa je prikazan tudi igrani del filma, ki spremlja povprečno družino. V tej družini niso na telefone 'prilepljeni' le otroci, temveč tudi starši. Dejstvo je, da so družbena omrežja načrtno narejena tako, da nas zelo hitro in močno zasvojijo, saj je za tem celotna znanost psihologije in vedenja o tem, kakšne kemične reakcije se sproščajo v naših telesih ob določenih vsebinah. Tak primer je izum gumba »Like« ali všečkanja. Prav tako so problematični razni olepševalni filtri za fotografije. Nekdanji zaposleni pri Facebooku obrazložijo, da teh dodatkov ne bi oblikovali, če bi vedeli da lahko prinesejo toliko slabe samopodobe, tesnobe in povišanje samomorov pri mladostnikih. Najbolj pereča tematika pa so ogromne količine podatkov, ki jih računalniški algoritmi zbirajo in dobro interpretirajo, da znajo s predlaganimi vsebinami spremeniti naše obnašanje. Zato se postavlja zaskrbljujoče vprašanje, kdo dostopa do teh podatkov in s kakšnim namenom. Omenjeni snovalci priznavajo, da niti sami ne uidejo tem učinkom, in predstavijo nekatere alternativne načine uporabe, ki so omenjene na koncu tega poglavja. Občutiti je, kako vsi v intervjujih izražajo navdušenje pri prvih pojavih omrežij, ki so povezovala ljudi z različnih koncev sveta ali pretrgana prijateljstva, daljna sorodstva itd. Torej so nam spletna okolja prinesla pozitivne povezave in izkušnje. Sčasoma, ko so omrežja pridobivala vse več sodelujočih, ter s porastom oglaševanja na teh platformah pa

je zaznati, kako raste tudi zaskrbljenost glede varstva podatkov, vplivanje na odločitve posameznikov, polariziranje ... Prav zaradi negativnih vidikov vpliva družbenih medijev v dokumentarnem filmu nekateri zagovorniki predlagajo popoln umik in izbris profilov. Malo verjetno je da bodo mladi upoštevali ta nasvet, saj so danes spletne komunikacije vpete v dnevne interakcije. Namesto tega mlade raje urimo v digitalni, informacijski pismenosti in namenski uporabi tehnologije v zdravih časovnih omejitvah. Opolnomočenje mladih z veščinami kritičnega ocenjevanja informacij, prepoznavanja pristranskosti in odgovornega krmarjenja po digitalni pokrajini ni lahko poslanstvo, a je za prihodnje generacije nujno. Še dodatno je pomembno spodbujanje ravnovesja med udeleževanjem v družbenih omrežjih in dejavnostmi zunaj digitalnega okolja, ki spodbujajo kognitivno razmišljanje

Dejstvo je, da so družbena omrežja načrtno narejena tako, da nas zelo hitro in močno zasvojijo, saj je za tem celotna znanost psihologije in vedenja o tem, kakšne kemične reakcije se sproščajo v naših telesih ob določenih vsebinah.

Slika 1: Premikanje pod logotipi družbenih omrežij

Sliki 2 in 3: Delo po skupinah

nje, kot so branje knjig, razni hobiji in seveda interakcije v živo. Kadar je priložnost, se s prijatelji raje pogovarjamo iz oči v oči in ne s tipkanjem prek vmesnika.

Delavnice in skupinsko delo

Delavnice smo izvedli v jedilnici, ki je dovolj velika, da so se lahko dijaki premikali po prostoru. Delavnice je zasnoval svetovalni delavec praktikant pod okriljem mentorja, izvedli pa smo jih skupaj knjižničarka in svetovalni delavci. Ker nisva vedela, ali se bodo dijaki pripravili o teh tematikah pogovarjati in predstaviti svoje dobre ali slabe izkušnje pred celim razredom, smo pripravili delavnice na način, kjer nikomur ni treba govoriti pred občinstvom. Delavnica »koraki« se izvede na način, da dijaki berejo različne trditve, in če se s trditvijo strinjajo, stopijo en korak naprej, če se ne strinjajo, pa ostanejo na mestu. Tako smo se premikali po prostoru in ustvarili vizualno ponazoritev, kako smo si podobni ali drugačni.

Dodajam nekaj primerov trditev.

- Družbena omrežja me povezujejo s prijatelji.
- Brez dostopa do družbenih omrežij se počutim izločenega iz pogovorov prijateljev, saj ne vem, o čem govorijo.
- Včasih filtriram fotografijo ali olepšam besedilo, da bi dobil/-a več všečkov.
- Prek družbenih omrežij si pridobim odobravanje vrstnikov.
- Včasih razumem všečke kot pohvalo, izražanje vrednot in potrjevanje resnice.
- Verjamem, da so družbena omrežja vir resničnih informacij in novic.
- Po pregledovanju življenja drugih prijateljev ali znanih vplivnežev se počutim boljše.
- Prepričan sem, da so prikazovani vtisi olepšani.
- Življenjski stil vplivnežev na družbenih omrežjih je resničen, saj tako živijo.
- Lažje sklepam prijateljstva na družbenih omrežjih kot pa v realnem življenju.

Za naslednjo delavnico smo uporabili po prostoru razporejene logotipe različnih omrežij: TikTok, Instagram, YouTube, Discord, Twitter, Facebook, Pinterest, Badoo, Redit, Tinder, SnapChat, Likee ... Logotipe smo obesili na viseče luči in tako so se dijaki ob posameznih trditvah premikali po prostoru in se kot odgovor postavili pod ikono, ki predstavlja njihov odgovor na vprašanje ali trditev (slika 1).

Kadar je priložnost, se s prijatelji raje pogovarjamo iz oči v oči in ne s tipkanjem prek vmesnika.

Dijaki sami zaznavajo, da se na nekaterih medijih počutijo slabše, vendar jih še vedno obiskujejo.

Pri delavnici so dijaki ponovno s fizičnim premikom izrazili, kako se počutijo pri uporabi družbenih omrežij, katera največkrat uporabljajo za ustvarjanje vsebine in katera za sledenje vsebine. Po prostoru so se tako oblikovali zgoščeni predeli in nekateri predeli, ki so bili poredko zastopani glede na premik po trditvah:

- Katero je tvoje najljubše družbeno omrežje?
- Na katerem preživiš največ časa?
- Na katerem se počutiš najbolje?
- Na katerem se počutiš najslabše?
- Na katerem ustvarjaš vsebino?
- Na katerem samo spremljaš vsebino?

Ta delavnica je bila predvsem zanimiva, da smo dobili vpogled v to, katere platforme uporabljajo dijaki. Največkrat so bili tu zastopani Tiktok, Instagram in YouTube. Zanimivo je bilo npr., da se je pod Instagramom zbral največji grozd dijakov v odgovor, kje preživijo največ časa, čeprav jih je bilo tam največ tudi ob vprašanju, pri katerem mediju se počutijo slabo. Torej sami zaznavajo, da se na nekaterih medijih počutijo slabše, vendar jih še vedno obiskujejo.

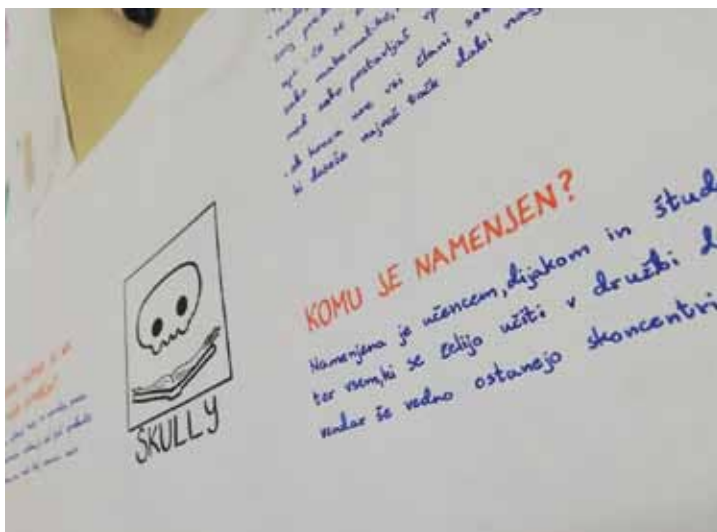
Zatem smo nadaljevali z izdelavo plakatov. Dijake smo razdelili v manjše skupine in jim predali listke z opornimi točkami oziroma vprašanji. V skupini so debatirali in razmislili o vprašanju, ki so ga dobili, in oblikovali plakat z lastnimi razlagami (prikazano na slikah 2 in 3).

Slika 4 prikazuje razstavljenе plakate: »S katerim namenom uporabljam družbena omrežja?«, »Kako se moja virtualna identiteta in realna identiteta razlikujeta?«, »Kaj bi iz družbenih omrežij prenesel v realno življenje?«, »V čem smo si različni/podobni glede uporabe družbenih omrežij?« in »Kako bi izboljšali družbena omrežja?«.

Pri delu po skupinah so tudi zapisali in predstavili svoja razmišljanja in predloge za izboljšavo družbenih omrežij. Na primer, zanimivo je, da je večina dijakov zapisala, da bi jim morali dodeliti neko starostno stopnjo, preden se jih lahko uporablja. Po zaključenih delavnicah smo skupine povabili naj prek QR-kode odprejo Mentimeter in tja zapišejo odzive na film in izvedene delavnice. Odzivi so bili precej raznoliki, od komentarjev, da je »brez veze« do pohval, da jim je največ vredno videti, kje smo si podobni.

Slika 4: Razstava ustvarjenih plakatov v knjižnici

Sliki 5 in 6: Zasnova lastnega družbenega omrežja

Naredi svoje družbeno omrežje

Pri naslednji aktivnosti dijaki ponovno ustvarjajo v skupinah, skupine lahko premešamo. V skupini se pogovorijo in oblikujejo svoje družbeno omrežje, kot bi si ga sami zamislili. Novo omrežje naj poimenujejo in opišejo, kako se uporablja, komu je namenjeno, kakšna vsebina se na njem ustvarja. Oblikujejo tudi videz in logotip ter plakate razpostavijo po razredu, da si jih na koncu ogledajo tudi preostale skupine. Primera sta prikazana na slikah 5 in 6.

Sklep

Zastavljene aktivnosti niso imele namena prepovedi uporabe družbenih omrežij ali moraliziranja. Namen je bil ozavestiti in prepoznati določene vplive in vzorce vedenja ter ugotoviti, v čem smo si podobni ali različni. Izvedena delavnica je dijakom omogočila, da so izrazili svoje občutenje ali mnenje brez izpostavljanja posameznikov. Prek vsebin in delavnic vsak zase razišče, kaj lahko uporabi kot koristno in kaj lahko prepozna kot slab vpliv in kako se temu izogne. Predvsem je pomemben premislek o varni uporabi, kakšne informacije delimo in koliko časa namenimo tem platformam.

Izvedena delavnica je dijakom omogočila, da so izrazili svoje občutenje ali mnenje brez izpostavljanja posameznikov.

Viri in literatura

Mrak, T. (2023). *Socialni mediji kot del informacijskih znanj. Poučevanje in učenje s kombinacijo filma, delavnic in skupinskega dela*. <https://books.mib.si/sl/publikacije/izobrazevanje-v-prihodnosti/ip2023/?page=192>

Plut, A. (2013). *Družbeni mediji – izziv in priložnost za odnose z javnostmi* [Diplomsko delo] Fakulteta za družbene vede. <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/plut-ana.pdf>

The Social Dilemma. (2020). Dokumentarni film. <https://www.thesocialdilemma.com/>

Tina Mrak, univ. dipl. bibl., zaposlena na Gimnaziji Moste
Naslov: Gimnazija Moste, Zaloška 49, 1000 Ljubljana
E-naslov: tina.mrak@gmoste